

A MŰVÉSZETI PORTÁL

NEMZETKÖZI SZÍNHÁZI FESZTIVÁL AZ ÓCEÁN TÚLOLDALÁN

Santiago a Mil (Chile)

2015. 02. 05.

Néhány héttel ezelőtt harmadszor is részese lehettem a chilei főváros kulturális élete egyik kiemelkedő eseményének, ezúttal ráadásul annak szinte teljes időtartamára. Útleírás egy távoli kontinens színházi seregszemléjéről.

A Santiago A Mil (vagy röviden Stgo a Mil) egy több mint tízéves hagyománnyal büszkélkedő fesztivál. Egy hétmillió lakosú főváros kulturális igényeit elégíti ki, és ez meghatározza a fesztivál karakterét is. A város lakossága nemcsak azért jelentős a fesztiválra szempontjából, mert nagyszámú nézőt biztosít egy ilyen kaliberű rendezvények; a szám az ország egészének kulturális helyzetéről is pontos képet fest. Chile lakosságának nagyrésze ugyanis Magyarországhoz hasonlóan a fővárosban koncentrálódik. Ez nem csak a lakosság százalékos eloszlásában mutatkozik meg (a teljes népesség mintegy harmada él a fővárosban), hanem az ország infrastrukturális szerkezetében, kulturális kínálatában is. Bár a nagyobb vidéki városok lehangolóan szegényes képet mutatnak (színház alig van a fővároson kívül; egyedül a zenei élet élénkebb, sok a professzionális és a félamatőr szimfonikus zenekar, kamarazenerkar), a városban pezseg az élet: színházépületek és kulturális központok sokasága hálózza be a várost, nyitott szellemiségű, független alkotóműhelyek éppúgy teret kapnak, mint a nagyobb közönségrétegeket megszólító, populáris kezdeményezések. Nem véletlenül használom a „kezdeményezés” kifejezést – a társulati létforma ma már jóformán teljesen megszűnt, az alkotók előadások létrehozására pályáznak, és a legtöbb esetben ez nem is jelent elegendő bevételt a megélhetéshez, ezért a színészek, rendezők, dramaturgok a civil pályán vállalt munkákból tartják fent magukat a próbák és előadások mellett.

Minden nehézség ellenére a színház láthatóan fontos szerepet tölt be Santiago életében. Ezt a Stgo a Mil évről évre növekvő, elképesztő gazdagságú és színvonalú kínálata is alátámasztani látszik.

A fesztivál idén összesen több mint kilencven különböző előadást vonultatott fel. Ezek között túlsúlyban vannak a színházi előadások, de akadnak bőven kortárs tánc-, bábelőadások, utcai látványosságok, sőt komoly-, illetve világzenei koncertek is, és legnagyobb öröömre, az idei fesztivál újdonsága az újcirkusz megjelenése a programban. A nagyszámú előadás hátránya, hogy egy-egy időpontra gyakran négy-öt előadás is esik, ezért hiába ismétlik meg a fontos előadásokat akár több napon keresztül is, képtelenség mindent megnézni, amit érdemes lenne. Márpedig a választás nehéz, mert a fesztivál nemzetközi programja önmagában is rendkívül gazdag, és a helyi előadások is csak a fesztivált szervező Fundación A Mil válogatásában kerülhetnek a programba.

A nemzetközi program szó szerint a világ minden tájából válogat, mégpedig a legmagasabb színvonalon. Játszott a fesztiválon többek között a berlini Volksbühne (*Ohne Title Nr. 1*, rendező: Herbert Fritsch), az olasz Sud Costa Occidentale (*Le Sorelle Macaluso*, rendező: Emma Dante), a lett Jaunais Rīgas teātris (*Black Milk*, rendező: Alvis Hermanis), a dél-afrikai Third World Bunfight (*Exhibit B*, rendező: Brett Bailey). Helyszűke okán nem áll módomban minden látott előadást részletesen elemezni, ezért inkább csak néhány önkényesen kiragadott példával szeretném érzékeltetni azt a sokszínűséget, amely a válogatást jellemezte.

A klasszikusok újragondolásának jegyében készült a görög Nemzeti Színház Kísérleti Színpadának előadása, az *Iliász* (rendező: Stathis Livathinos). A gumibroncsok és sorban lógó ballonkabátok uralta rideg, férfias világban az évekig elhúzódó trójai háború mocskos, tespedt táborozássá válik, ahol a hősök csak unalmukban, katonai hiúságuktól vezérelve harcolnak. A párbajok, csaták mindegyike rendkívül szellemesen stilizált; annak ellenére, hogy az előadás egész játéktípusa elemelt, a narrációk és a párbeszéddek szépen simulnak egymásba, és az eposzi történet a több mint háromórás játékidő alatt gördülékenyen halad jelenetről jelenetre, Trója városa, a görögök tábora és az Olümposz között.

Az előadás sajátos nyelvezte végül annyira természetessé vált, hogy az utolsó jelenetek alatt épp úgy izgultam, mintha egy nagyon is realista akciót néztem volna.

Hasonló karakterű, bár merészebb feldolgozás volt a koreai Playfactory Mabangzen előadása, a *Killbeth* (rendező: Sunwoong Koh), Shakespeare skót témájú tragédiájának időből és térből kiragadt, modern változata. Az alkotók az előadás több szintjén is bátran játszottak a humorral, amely meglepően jól simult a vérgőzös történetbe. A társulatra jellemző, rendkívül gyors beszédtempó (ezt a műsorfüzetben is megemlítik, sőt az előadás kezdésekor figyelmeztetik is rá a nézőket, hogy emiatt a felirat is nagyon gyorsan pörög majd) nem akadályozta meg a színészeket abban, hogy időről-időre egy-egy spanyol, sőt tipikusan chilei szófordulatot elegyítsenek a veretes sorok közé. Lady Macbeth-et egy férfi, Lee Myeong-Haeng játssza, élve a transzszexualitás komikuma adta összes játéklehetőséggel, ugyanakkor játszi könnyedséggel változik vérszomjas, félelmetes gyilkossá – ennek az előadásnak mindenféle szempontból ő a motorja. A társulat másik feltűnő karakterjegye a fizikai kifejezés végtelen precizitása: a színészek mozgása valószínűleg nem véletlenül leginkább a keleti harcművészetekben edzett sportolókéra emlékeztet. Minden mozdulat határozott, befejezett, tiszta, az együttes mozgások ritmusa is makulátlanul pontos. A szereplők gondosan koreografált mozgását és a jelmezek samurájokra emlékeztető látványvilágát a szöveg mai fogalomkészlettel operáló átírata, a játékos stílus ellenpontozza, amitől az előadás szórakoztató és sokszínű, de egységes egészzé áll össze.

Egészen újszerű élményt jelentett, és érdekes kérdéseket vetett fel a színház műfaji határaival kapcsolatban a Rimini Protokoll (Németország; rendező: Stefan Kaegi) *Remote Santiago* című performansza. Az „előadás” nézői fülhallgatókat kapnak, amelyeken keresztül egy gépi hang közel két órán át kalauzolja a résztvevőket városszerte egyik helyszínről a másikra, utasításokat

ad, és minden helyzetben kérdéseket vet fel az ember társadalmi és biológiai létezésének legalapvetőbb jellemzőivel kapcsolatban a haláltól a versengésen keresztül a városi létformáig. A túra Santiago legrégebbi és legnagyobb sírkertjéből indul, és végigvezet egy kórházon, metrón, bevásárlóközponton, egészen egy forgalmas útkereszteződés fölé hajló ház tetejéig. Nincs színpad, nincsenek színészek, így voltaképpen nézők sincsenek. Ami van, az egy nagyon tudatosan felépített dramaturgia, amely gondolati és érzelmi reakciók sorára épül, az élmény tehát mégis maradéktalanul, a szó művészi értelmében véve teátrális. Az előadás ellentmondásosságát remekül illusztrálja a befejezés: amikor a fülhallgatókban végül elhallgat a géphang, a nézők bátortalanul tapsolni kezdenek, de nincs kinek, egyedül állnak egy tetőn a város felett. Ugyan nem hajol meg senki, a színházi szabályok bennünk, nézőkben továbbélnek, ezért nem maradhat el az így gyakorlatilag céltalanná vált taps sem.

Számomra a nemzetközi paletta, sőt az egész fesztivál legemlékezetesebb előadása a belga Théâtre National de la Communauté Française álomszerű víziója volt egy mai *Hamupipőke* szenvedéstörténetéről (rendező: Joël Pommerat). A hát- és oldalfalakra vetített, minimalista minták fogták közre a tágas színpad javarészt teljesen üres terét, amely a látvány, a színészek erőteljes jelenlétének és tűpontos játékának, a fényterv részletgazdagságának köszönhetően mégis megtelt; jelentősége volt a színpadon minden köbcentiméternyi levegőnek, minden árnyaknak és fényhatásnak. A *Hamupipőke* tündérmesei álmvilága, amely sokszor az *Amélie csodálatos élete*című film, vagy Hrabal regényeinek mágikus realizmusát idézte, és a felnőttek brutális valósága elképesztő erővel feszült egymásnak. Az előadás újraírja a királyfi eredendően patriarkális férfi-idolját, amelyik Hamupipőké a birtokbavétel gesztusával megmenti. Találkozásuk igazi megváltástörténet, de itt nem a szerelem társadalmi különbségeket feloldó ereje jelenti a happy

end kulcsát. A királyfi is, Hamupipőke is a valóságtól elfordult félárva; Hamupipőke anyja halálos ágyán tett fogadalmának foglya, amely alól csak egy hasonlóan magányos és önmagába zárt lélek megmentése adhat feloldozást. Tökéletes történetmesélés, végtelenül gondosan felépített látványvilág, sötét humor és fájdalmas szépség jellemezte az előadást, amely nem hagyott semmiféle hiányérzetet, és ugyanakkor nem volt egyetlen fölösleges pillanata vagy hamis hangja sem.

A fesztivál idei felfedezettjét, az újcirkuszt többek között két olyan társulat képviselte, amelyet a magyar közönség is ismerhet. Egyikük az ausztrál C!RCA, amely azonos című, bemutatkozó produkciójával 2010-ben, a Santiago a Mil keretében is látható S című előadásával pedig 2013-ban járt a budapesti Trafó színpadán.

Szintén ismerősen csenghet a Trafó nézőinek Phia Ménard és társulata, a Cie Non Nova. Az *Egy fön délutánja* és a *Vortex – Örvényben* című darabjaikat a Trafó 2014 júniusában mutatta be. Ezekben az előadásokban a főszereplő a szél, az alkotók kutatásának tárgya ugyanis az ember és a mozgó és láthatóvá tett levegő kapcsolata, ami bravúros technikai megoldásokban és költői látványvilágban ölt testet. Az előadásról Földi Lilla és Molnár Illés írtak kiváló [kritikát](#), – magát az előadást pedig a Trafóban nézhetik meg, 2015. február 12. és 14. között. Csak javasolni tudom.

Tartozom a kedves olvasóknak egy vallomással: a világszínház ilyen magas színvonalú és változatos kínálata olyan csáberőt jelentett, amelynek nem tudtam ellenállni, és ezért nem éltem a lehetőséggel, hogy elmerüljek az egyébként nehezebben hozzáférhető, és bizonyára nem kevésbé értékes latin-amerikai színház világában. A bőséges kínálatból összesen két chilei (*Chiflón, a szén csöndje*, *Compañía Silencio Blanco*, rendező: Santiago Tobar, illetve *Prométeusz, az eredet*, Teatro Fin de Siglo, rendező: Ramón Griffiero), egy mexikói és egy argentin előadást (*Baños Roma*, Teatro Línea de Sombra, rendező Jorge A. Vargas, illetve *A bolond és az ing*, Banfied Teatro Ensemble, rendező Nelson Valente) volt szerencsém megnézni. Kitűnő választásnak bizonyult a *Chiflón, a szén csöndje* című chilei bábelőadás. A szénbányász tragikus életét feldolgozó történetben rusztikus, durva megmunkálású bábok és díszletelemek emelkedtek ki a színpad bársonyosan sötét teréből. A szűkített, koncentrált fény minden tárgynak különös jelentőséget adott, és egészen kimunkált mozgást, aprólékos, finom gesztusok egész rendszerét tette lehetővé. Az öt tetőtől talpig feketébe öltöztetett bábszínész lenyűgöző összmunkájának köszönhetően a *Chiflón* varázslatosan költői előadássá vált.

A latin-amerikai előadások kiválasztásánál két esetben is egy-egy kurzusélmény volt a döntő érv. A fesztivál része ugyanis évek óta a Laboratorio escénico nevű workshopsorozat, amelyen magam is részt vehettem. Délelőttönként a spanyol nyelvterület minden sarkából érkező színházi emberek és a színházi alkotófolyamat különböző területein tanuló fiatalok elméleti és gyakorlati kurzusokon találkozhattak mind a chilei színházi szcéna vezető egyéniségeivel, mind pedig a meghívott vendégalkotókkal. A fesztivál szervezőinek nyitottságát dicséri, hogy a kurzusok mindegyike ingyenes volt, függetlenül attól, hogy chilei dramaturg vagy nemzetközileg is elismert rendező tartotta. A workshopok között volt táncos, zenei, rendezéssel és színjátszással kapcsolatos is. Ezek mellett közönségtalálkozók, szakmai beszélgetések egészítették ki a Laboratorio escénico programját. A Szervezők hete (Semana de programadores / Presenters Week) elnevezésű konferencia, amelyen

különböző nemzetközi színházi fesztiválok főszervezői vettek részt, kapcsolatot biztosított a Santiago a Mil és az Egyesült Államok, Európa és Latin-Amerika színházi találkozói között, nem kevesebb mint százhetven résztvevővel.

A fesztivál a chilei főváros kulturális életének kiemelt eseménye. Világosan jelzi jelentőségét a seregszemle egyre bővülő kínálata, a vendéglőadások színvonala, a kísérőprogramok sokasága (a fesztivált például hagyományosan nagyszabású, sok ezer fős nézősereget szórakoztató utcai látványosság nyitja meg). Minthogy a Santiago a Mil létrejöttében komoly szerepet kap mind az állami támogatás, mind pedig jelentős civil mecenatúra, természetesen nagy hangsúlyt fektetnek az előadások megfelelő reklámozására. Az esemény híre láthatóan eljut a nagyközönséghez, kérdés azonban, hogy egy ilyen volumenű vállalkozás képes-e valóban megtölteni Santiago talán összes nézőterét, ráadásul egy időben. Nincs módomban felmérni, hogy a jegyárak hogyan viszonyulnak a helyi keresetekhez, és ez mennyiben befolyásolja a santiagoóiak színházlátogatási szokásait. A végeredmény mindenesetre megkérdőjelezi a fesztivál ambiciózus célkitűzéseit. Az általam látott előadások sok esetben háromnegyed házzal mentek, bár ez természetesen főleg a nagyszínpadi produkciókra vonatkozik. Ráadásul a fesztivál különböző kedvezményekkel és bérletkonstrukciókkal igyekszik (mérsékelt sikerrel) becsábítani a nézőket. A látott előadások alapján kissé elhamarkodott volna általánosítani, mégis az a benyomásom, hogy a chilei közönség elsősorban az ismert, hazai alkotókra és a Latin-Amerika más országaiból érkezett előadásokra volt kíváncsi, annak ellenére, hogy minden idegennyelvű előadáson volt spanyol felirat vagy szinkrontolmácsolás.

Nem tudom, hogy ez a nyelvi korlát lehet-e az oka annak, hogy Magyarországon egyelőre nem vállalta fel senki azt az óriási feladatot, hogy egy ehhez hasonlóan fajsúlyos nemzetközi színházi fesztivált szervezzen; nehéz felbecsülni azt is, hogy a magyar közönség milyen anyagi áldozatot lenne tudna hozni ezekért a vélhetően csak magas költségekkel utaztatható előadásokért. A budapesti színházak látogatottsága nagyon biztató, de az is tény, hogy minden valószínűség szerint ebben az esetben a jegyárak más összehatárok között mozognának. Pedig Európa és a világ kortárs színházi irányzatainak itthoni bemutatása rendkívül izgalmas vállalkozás volna – talán a jövőben Budapesten is alkalmunk nyílik megtapasztalni egy ilyen fesztivál sokszínűségét és gazdagságát.

Santiago a Mil

Santiago de Chile

2015. január 3-18.

A Fundación TEATROAMIL szervezésében

Fotó: www.fundacionteatroamil.cl